

Το ιδίωμα της Χιμάρας: Όψεις στην Κοινωνία και τη Λογοτεχνία

Αμαλία Ρόντου, Γεώργιος Τσερπές, Χρήστος Αρμάντο Γκέζος

Περίληψη

Το ιδίωμα της Χιμάρας: Όψεις στην Κοινωνία και τη Λογοτεχνία.

Το χιμαριώτικο ιδίωμα, που τόσο λίγο έχει μελετηθεί ως τώρα, κατατάσσεται στα νότια νεοελληνικά ιδιώματα, παρά τη γεωγραφική τοποθεσία της προς εξέταση περιοχής. Και αυτό καταγράφεται σε μεγαλύτερη ένταση συγκριτικά με άλλα βορειοηπειρωτικά ιδιώματα, που ενίοτε συναπαρτίζονται από νότια ή ημι-βόρεια χαρακτηριστικά, ενώ η απομόνωση της Χιμάρας ανάμεσα σε αλβανόφωνους πληθυσμούς προσέδωσε στο τοπικό ιδίωμα «χαρακτήρα αρχαϊκό ιδιορρυθμότερο των άλλων ομοίων ιδιωμάτων της Β. Ηπείρου» (Ε. Μπόγκας).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη του χιμαριώτικου ιδιώματος, ενός γλωσσικού ιδιώματος που για ειδικούς λόγους διασώζει γλωσσικά στοιχεία που σπάνια απαντούν σε άλλα ελληνικά ιδιώματα, με έμφαση στους φορείς της (κατοίκους της Χιμάρας αλλά και Χιμαριώτες της διασποράς), υπό το πρίσμα των αντιλήψεων που οι ίδιοι έχουν για αυτήν, τη χρήση της και την πρόσληψή της ως έκφρασης ταυτότητας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα μας απασχολήσει η χρήση της στα βιβλία του Χρήστου Αρμάντο Γκέζου, ενός διακεκριμένου Χιμαριώτη της διασποράς ο οποίος χωρίς να έχει ζήσει στη Χιμάρα αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τη διάλεκτο στο λογοτεχνικό του έργο. Μέσα από τη συνεξέταση αυτή σε κοινωνικό και λογοτεχνικό επίπεδο ευελπιστούμε ότι θα αναδειχθούν τα σημεία επαφής ελληνικής και αλβανικής αλλά και η ιδιαιτερότητα του χιμαριώτικου ιδιώματος ως στοιχείου διαγενεακής επικοινωνίας.

Λέξεις-κλειδιά: χιμαριώτικο ιδίωμα, ταυτότητα, κοινωνία, λογοτεχνία.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα της Χιμάρας είναι ένα ζήτημα το οποίο από νωρίς έχει απασχολήσει τη διαλεκτολογική έρευνα. Ήδη από το 1925 ο Γεώργιος Αναγνωστόπουλος (1925) έχει καταπιαστεί με το ζήτημα αυτό, ενώ συστηματικότερες μελέτες είναι αυτές του Δικαίου Βαγιακάκου (1983, 1988). Βέβαια, διεξοδική μελέτη για το ζήτημα έχει πραγματοποιήσει ο Δώρης Κ. Κυριαζής (2007), στην οποία προβαίνει και σε μια αναλυτική βιβλιογραφική ανασκόπηση γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα. Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στο έργο του Ευάγγελου Μπόγκα (1966), το οποίο ασφαλώς αφορά στα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου γενικά, αλλά με ειδική αναφορά στην περιοχή της Χιμάρας.

Ο Μπόγκας (1966:77) αναφέρει χαρακτηριστικά: «Το ιδίωμα της Χιμάρας ανήκει στα νότια ελληνικά ιδιώματα και με χαρακτήρα αρχαϊκό ιδιορρυθμότερο των άλλων ομοίων ιδιωμάτων της Β. Ηπείρου, λόγω απομόνωσης της περιοχής, ανάμεσα σε αλβανόφωνους πληθυσμούς, όπως έχει παρατηρήσει ο Γεώργιος Αναγνωστόπουλος». Πράγματι, είναι γενικά αποδεκτό ότι το ιδίωμα της Χιμάρας ανήκει στα νότια ιδιώματα, ενώ εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι στα γειτονικά της Χιμάρας χωριά, τους Δρυμάδες και την Παλιάσα, παρατηρείται ημιβόρειος φωνηεντισμός (Κυριαζής 2007: 201), παρά τη γεωγραφική γειννίαση.

Μια άλλη σημαντική πληροφορία που δίνει ο Ε. Μπόγκας είναι ότι το ιδίωμα της Χιμάρας ομοιάζει με αυτό της Μάνης (1966: 77). Τίθεται, λοιπόν, εδώ ο προβληματισμός σχετικά με την καταγωγή του χιμαριώτικου ιδιώματος, ζήτημα με το οποίο έχει ασχοληθεί ο Δώρης Κυριαζής (2007) και γι' αυτό κρίνουμε σκόπιμο να μην αναφερθούμε στην παρούσα εργασία σε αυτό.

Θα περιοριστούμε στο να αναφέρουμε ονομαστικά μόνο τα βασικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος της Χιμάρας, τα οποία συνοψίζονται στα εξής: τσιτακισμός, το ασυνίζητον, τάση αφομοίωσης και απλοποίησης διαφόρων συμφωνικών συμπλεγμάτων (π.χ. φούρνος> φούρος), τροπή του /st/ > /s/, διατήρηση αρχαϊκών χαρακτηριστικών σε ορισμένες καταλήξεις της οριστικής μεσοπαθητικών ρημάτων στον ενεστώτα και τον παρατατικό και ύπαρξη τοπωνυμίων με την ασυνίζητη κατάληξη -έος (π.χ. *Αργιλέος, Μερτέος, Κασανέος*) (Κυριαζής 2007: 206 – 207).

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο για το γλωσσικό ιδίωμα της Χιμάρας είναι το γεγονός ότι παρατηρείται σε αυτό και η ύπαρξη σλαβικών στοιχείων. Μπορεί βέβαια η περιοχή της Χιμάρας να έχει δεχθεί τη μικρότερη επίδραση από σλαβικά στοιχεία σε σχέση με άλλα ελληνικά ιδιώματα της νοτίου Αλβανίας, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κιόλας (Kyriazis 2012: 153). Επιπλέον, ο Κυριαζής επισημαίνει πως είναι πιθανό τα σλαβικά δάνεια του ελληνικού ιδιώματος της Χιμάρας να μειωθούν περαιτέρω αν λάβουμε υπ' όψιν ότι ένα μέρος αυτών των δανείων εισήχθη από την αλβανική γλώσσα (Kyriazis 2012: 156).

Η παρατήρηση αυτή είναι πολύ σημαντική, καθώς φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα της επαφής των γλωσσών. Η εισαγωγή π.χ. σλαβικών στοιχείων στο ιδίωμα της Χιμάρας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην επαφή της με την αλβανική. Ωστόσο, φαίνεται πως υπάρχει γλωσσική αλληλεπίδραση, αφού και η αλβανική έχει δεχθεί ελληνικά δάνεια. Ο Κυριαζής (2007:207) αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η επιχειρηματολογία για τη διαχρονική παρουσία της ελληνικής σ' αυτά τα μέρη ενισχύεται έμμεσα και από το βάθος και το εύρος της επίδρασής της στον αλβανόφωνο περιγύρο. Η ύπαρξη, λ.χ., στο ιδίωμα της Χιμάρας μιας εστίας ασυνίζητων τύπων σε -έα ευθύνεται πιθανώς για την παρουσία στην αλβανική ελληνικών δανείων του τύπου *fole-(j)a* “φωλιά”, *mirgale-(j)a* “αμυγδαλιά” κ.ά. Επίσης, το ενδεχόμενο το ιδίωμα της Χιμάρας να στάθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις μεσολαβητής για την εισχώρηση στην αλβανική λέξεων από τα ελληνικά της Κάτω Ιταλίας, επαληθεύεται πλήρως με την αλβανική λέξη *puhi-a* “αύρα, δροσερός αέρας” <κατω ιταλ. τ. *pujia*<απογεία (αύρα)>».

Πέρα όμως από την αλληλεπίδραση της αλβανικής με τα ελληνικά γλωσσικά ιδιώματα και ειδικότερα της Χιμάρας, είναι χρήσιμο να λάβουμε υπ' όψιν και τις ιστορικές εξελίξεις της τελευταίας τριαντακονταετίας περίπου, οι οποίες έχουν να κάνουν με τη μαζική μετακίνηση ελληνόφωνων και αλβανόφωνων προς την Ελλάδα, και να επισημάνουμε ότι «...τα ελληνικά ιδιώματα της Αλβανίας βρίσκονται αντιμέτωπα με την Κοινή Νεοελληνική, η οποία τα διαβρώνει καθημερινά, συνεπικουρούμενη από μια στάση περιφρόνησης της “γλώσσας του χωριού”, που επιβάλλουν τα ήθη της εποχής και η ζωή των πόλεων» (Κυριαζής & Σπύρου 2011: 193).

Ακριβώς αυτά τα ζητήματα προσπαθούμε να διερευνήσουμε στην παρούσα ανακοίνωση. Επιχειρούμε, δηλαδή, να μετατοπιστεί το ενδιαφέρον στους ίδιους τους φορείς της γλώσσας, εν προκειμένω τους Χιμαριώτες, και να εξετάσουμε τις στάσεις και τις αντιλήψεις που οι ίδιοι έχουν για το χιμαριώτικο ιδίωμα.

2. Κοινωνικές όψεις του χιμαριώτικου ιδιώματος. Οι απόψεις των ομιλητών

Προκειμένου να εξετάσουμε τις αντιλήψεις για το χιμαριώτικο ιδίωμα, καθώς και τις συνθήκες χρήσης του, απευθυνθήκαμε στους ίδιους τους φορείς του ιδιώματος. Ειδικότερα, οι ομιλητές του ιδιώματος κλήθηκαν να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια σχετικά με το ζήτημα αυτό.

Κατέστη δυνατό να συγκεντρώσουμε δέκα (10) ερωτηματολόγια. Σαφώς και το δείγμα αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αντιπροσωπευτικό, εκτιμάμε όμως ότι μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία για μια πρώτη προσέγγιση του ζητήματος.

Σε ό,τι αφορά στα δημογραφικά στοιχεία των πληροφορητών έχουμε να επισημάνουμε τα εξής: τα ερωτηματολόγια απάντησαν οκτώ (8) γυναίκες και δύο (2) άνδρες, οι οποίοι γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1972 και το 1994. Οκτώ από τους πληροφορητές γεννήθηκαν στην Αλβανία και δύο στην Ελλάδα, ενώ οκτώ (8) ζουν σε πόλεις και δύο (2) σε χωριά. Το μορφωτικό επίπεδο των πληροφορητών ποικίλλει. Έτσι, υπάρχουν απόφοιτοι Ι.Ε.Κ., Λυκείου, Τ.Ε.Ι. και Α.Ε.Ι.

Κρίνουμε σκόπιμο ν' αναφερθούμε στα παραπάνω στοιχεία, καθώς είναι γενικά αποδεκτό ότι παράγοντες όπως «η γεωγραφική, κοινωνική και εθνοτική προέλευση, το φύλο, η ηλικία των ομιλητών και ομιλητριών επηρεάζουν με πολλαπλούς τρόπους τις γλωσσικές τους συμπεριφορές» (Αρχάκης & Κονδύλη 2011: 149).

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στη χρήση του ιδιώματος, η πλειοψηφία των πληροφορητών δήλωσε ότι αυτό χρησιμοποιείται στο σπίτι, στις παρέες, σε συναντήσεις με συντοπίτες, κατά τη διάρκεια επίσκεψης στη γενέτειρα κ.λπ. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι η χρήση του ιδιώματος είναι συνδεδεμένη με την εθνοτική ταυτότητα των ομιλητών. Τα άτομα δηλαδή σηματοδοτούν την εθνοτική τους ταυτότητα μέσω της γλώσσας που χρησιμοποιούν (Holmes 2016: 232).

Βέβαια, το γεγονός ότι το ιδίωμα χρησιμοποιείται κυρίως στις παραπάνω περιστάσεις, δηλαδή ανάμεσα σε άτομα χιμαριώτικης καταγωγής (καθώς μόνο τρεις πληροφορητές δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν παντού το ιδίωμα), φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα της *γλωσσικής προκατάληψης* (linguistic prejudice). Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με αξιολογικές κρίσεις. Σύμφωνα με την Holmes (2016:153), «οι άνθρωποι λειτουργούν με γλωσσικές προκαταλήψεις, χρησιμοποιούν δηλαδή τον τρόπο ομιλίας ως πηγή αξιολογικής πληροφόρησης για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του συνομιλητή τους (αν κάποιος χρησιμοποιεί τον τύπο X, πιθανότατα έχει το κοινωνικό χαρακτηριστικό Ψ)».

Παράλληλα, το γεγονός ότι οι περισσότεροι πληροφορητές ζουν πλέον στην Ελλάδα, που σημαίνει ότι χρησιμοποιούν και την κοινή νεοελληνική, σε συνδυασμό με το ζήτημα της γλωσσικής προκατάληψης, αναδεικνύει και την αντίθεση μεταξύ *εμφανούς γοήτρου* (overt prestige) και *καλυμμένου γοήτρου* (covert prestige) (Αρχάκης & Κονδύλη 2011:159-160). Αυτό ίσως εξηγεί το γεγονός ότι ενώ όλοι οι πληροφορητές δηλώνουν περήφανοι για το ιδίωμα, ότι ο διαλεκτισμός έχει θετική επίδραση στην εκμάθηση της κοινής νεοελληνικής, ότι τα χιμαριώτικα χαρακτηρίζονται από τους πληροφορητές ως *εύκολα, χρήσιμα και μοντέρνα* (μόνο ένας τα χαρακτηρίζει *παλιομοδίτικα*), η συντριπτική πλειοψηφία δεν χρησιμοποιεί το ιδίωμα μπροστά σε ξένους (=μη ντόπιους) που βλέπει για πρώτη φορά. Υποσυνείδητα, λοιπόν, ενδέχεται το χιμαριώτικο ιδίωμα να αναγνωρίζεται ως *χαμηλή ποικιλία* (Holmes 2016:50), η οποία

μαθαίνεται στο σπίτι και χρησιμοποιείται περισσότερο στα στενά όρια της οικογένειας, της παρέας, των συμπατριωτών.

Τα ιδιωματικά στοιχεία –και το χιμαριώτικο ιδίωμα δεν αποτελεί εξαίρεση– είναι πιο έντονα στον προφορικό λόγο, κάτι που συμβάλλει πολλές φορές και στην ύπαρξη πλούσιας προφορικής λογοτεχνικής παράδοσης (Holmes 2016:55), καθώς στη γραπτή λογοτεχνία προτιμάται η υψηλή ποικιλία. Ωστόσο, φαίνεται ότι κι αυτό μπορεί να μην ισχύει πάντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο χιμαριώτικης καταγωγής συγγραφέας Χρήστος Αρμάντο Γκέζος, ο οποίος στα έργα του χρησιμοποιεί τα χιμαριώτικο ιδίωμα.

3. Η χρήση του χιμαριώτικου ιδιώματος στη λογοτεχνία του Χρήστου Αρ. Γκέζου

Το Βιτγκενσταϊνικό «Τα όρια της γλώσσας μου σημαίνουν τα όρια του κόσμου μου» θεωρείται πλέον ανακριβές και απαρχαιωμένο: η γλώσσα μόνο ελλειπτικά μπορεί να συλλάβει τη συντριπτική και αδιαφιλονίκητη πολυπλοκότητα του κόσμου και της πραγματικότητας. Αυτό όμως δεν μειώνει τη σπουδαιότητά της, αφού η γλώσσα μπορεί παράλληλα να ανασύρει και να διατυπώσει, έξω από το πεδίο των γραμμάτων ή των φθόγγων που την αποτελούν και μέσα από τον ρυθμό της, τον χρωματισμό της και τη μουσική της, άρρητες, λεπτές και αδιόρατες πτυχές και διαστάσεις της ύπαρξης.

Το ίδιο ισχύει και για τις πτυχές της συναισθηματικής λειτουργίας του ατόμου. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί, το ύφος της, η επιλογή των συγκεκριμένων λέξεων αποτυπώνει και αναδίδει ιδιαίτερους ψυχολογικούς χρωματισμούς που δεν μπορούν να αποδοθούν ρητά.

Η λογοτεχνία, τώρα, δεν είναι τίποτα άλλο πέρα από λέξεις. Από γλώσσα. Όλη της η δύναμη τροφοδοτείται και τεκμαίρεται από αυτήν. Στη δική μου λογοτεχνία, από τα ποιήματα μέχρι το μυθιστόρημα, η γλώσσα που χρησιμοποιώ είναι ως επί το πλείστον μοντέρνα, στιλιζαρισμένη και νευρική. Σχετίζεται άμεσα με τη σύγχρονη υπαρξιακή αγωνία της μεγαλούπολης και το υποδόριο ή κραυγαλέα εκφραζόμενο άγχος της καθημερινότητας, με τα ανεπίλυτα προβλήματα των νέων και την αδιάπτωτη ορμή τους. Με την αποτύπωση και τη διατράνωση ενός υποδόριου ενυπάρχοντος σκότους και μιας καθολικής ενδεχομένως νευρώσεως.

Σε αυτό το πλαίσιο, η χρησιμοποίηση του χιμαριώτικου ιδιώματος στα κείμενά μου λειτουργεί ως ένας απρόσμενος θησαυρός. Από τη μία διανθίζει πολιτισμικά και υφολογικά το κείμενο, παρέχοντάς του μεγαλύτερη πολυπρισματικότητα και πιο πανανθρώπινο χαρακτήρα, προσδίδοντας παράλληλα μια ιστορική και δια-χρονική διάσταση στην προβληματική και στην υπόθεση του εκάστοτε κειμένου. Από την άλλη, λειτουργεί ως ένας αντίποδας ψυχολογίας και θέασης της ζωής: μεταφέρει μια αντίληψη για τα πράγματα πιο απλοϊκή, πιο νηφάλια και ενδεχομένως πιο αθώα, ενώ δημιουργεί ένα κλίμα νοσταλγικό, για εποχές πιο προβλέψιμες και ρυθμισμένες, μακριά από τον νευρωτικό ορυμαγδό της σύγχρονης μεγαλούπολης. Συνολικά, η χρήση του ιδιώματος απαλύνει το σαρωτικό και αγχώδες ύφος του υπόλοιπου κειμένου, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί μια πιο σφαιρική και ισορροπημένη εικόνα της πραγματικότητας, όπως τουλάχιστον επιθυμώ και επιδιώκω εγώ ως συγγραφέας να σκιαγραφώ.

Ας πάρουμε για παράδειγμα το πρώτο μου μυθιστόρημα, τη «Λάσπη», που κυκλοφόρησε το 2014. Στη «Λάσπη» πρωταγωνιστεί ένας άνθρωπος που προσπαθεί να

ορίσει τη θέση του στον κόσμο, ενάντια σε όλες τις αντιξοότητες, πραγματικές και φαντασικές, που αντιμετωπίζει. Πρόκειται για τον Αλέξανδρο ή Σάντο, οικονομικός μετανάστη β' γενιάς, μεγαλωμένο στην Ελλάδα, ο οποίος επιστρέφει στην Αθήνα έπειτα από έναν χρόνο απουσίας, αυτοεξορίας ουσιαστικά λόγω της δολοφονίας που διέπραξε. Ο λόγος του είναι φορτισμένος και συχνά παροξυμμένος, η σκέψη αφιλόρηστη, συμπλέκει παρόν, παρελθόν και μέλλον σε μια ανάκατη ρέουσα μάζα, πλάθοντας ένα ζοφερό σκληρό σκηνικό στο οποίο προσπαθεί να ανοίξει ρωγμές νοήματος και φωτεινότητας. Η γλώσσα είναι σύγχρονη, αστική, αλλά πού και πού και του δρόμου.

Μέσα σε αυτό το βαλτώδες και αγχωτικό σκηνικό, παρεισφρεί η γλώσσα της μάνας, η γλώσσα που μιλάνε στο χωριό της Βορείου Ηπείρου που στο μυθοπλαστικό μου σύμπαν ονομάζεται Δρεπένι και το οποίο θα με απασχολήσει και σε επόμενα έργα μου. Ας διαβάσουμε ένα απόσπασμα:

«εντάξει, καλά ήσανε τότε τα πράματα, δεν ήσανε άσκημα, εντάξει, είχανε γουρίσει τις εκκλησίες ή τις είχανε κάμει σχολεία, και το Πάσχα τα τσουφλικά από τα αβγά που βάφαμε ακουρφάς τα ρίναμε σο φούρο να τα κάψομε μην τα δει κανένας της μπα σκίας γιατί θα μας χώνανε σο μπουντρούμι για κάναν μήνα, μια φορά είχανε πιάσει τον γιο του Πετροντούρη να τραγουδάει ση ρούγα του το χίλια περιστέρια να σου φιλούν τα χέρια και τότε χώσανε μέσα ασραπή, φανερώθη μετά από κάναν μήνα μαύρος, άμα σου λέγω μαύρος μαύρος, με αίμα σ' αφτία και σημάδια από την κοιλία μέχρι το γκιδί, δεν είχε τα κάτι να πει κουβέντα ο έρμος, αμ' πώς; έτσι κάνανε, τι, εμείς τότε λέγαμε Ελλάδα και κυλαίγαμε, μας βουρκώνανε τα μάτια, μας τύχαινε κανένα ράδιο και το βάναμε να ακουρμαστούμε τα νέα σε ελληνικά και μας τρέχανε τα μάτια, την είχαμε για παράδεισο εμείς την Ελλάδα, γι' αυτό μιλάγαμε όλο ελληνικά σο σπίτι, να κάνουμε σα ψέματα ότι είμεσα Έλληνες όσο μποράγαμε, λέγαμε θα κατεβούμε και θα φάμε μια δάγκα ψωμί και θα μας φουλάνε σαν αδρέφια, αμ' πώς, πού να ζέραμε πώς μαυροείναι σ' αλή θεια, τώρα ο τάτας σου ούτε να τους βλέπει δεν θέλει νιόνιους τους λέει και τους βρίζει όλη μέρα, θυμάται που του δίνανε μισό μεροκάματο σην αρχή και του λέγαμε ότι άμα δεν του φτάνουν να πάει πίσω σην Αλβανία να βγάινε περισσότερα, εντάξει, τελευταία του δίνανε κανονικό μεροκάματο, τώρα είναι οι Πακιστανοί ση θέση μας, δουλεύουν τούτοι σαν τα σκυλία για ένα ξεροκόμματο και τους βρίζουνε και τους χτυπάνε τους μαύρους, λες και δεν είχανε πάει σης Αμερικές και τις Αστραλίες οι άλλοι να δουλεύουνε, λες και είναι καλύτεροι για λόγου τους, για, τι τρώγαμε μωρέ εμείς πάνω, βουτάγαμε καμιά φορά καμιά προβατίνα από της κοπερατίβας και την κάναμε να, κούπα, την ψέναμε και τη βγάναμε έτσι κάναν μήνα, μια φορά τη χαλεύανε και ήρθανε σο σπίτι και την είχαμε δέσει με το αμπάλι κάτω από το κρεβάτι σην καμαρούλα για να μη βγάινε κρα, αναΐα λαχτάρα που είχε πάρει ο τάτας σου τότε! αλλά τι, καμιά πατάτα, έτσι, τις μισοσάπιες, τις καλές τις έπαιρε η κοπερατίβα, ήταν καλό το χτήμα, το είχε κάμει ο παππούς του τάτα σου πρώτο, αγόραζε ζώα από την Ιταλία και τα πούλαγε, πούλαγε και καπνό μυρουδάτο, άλλος κανένας δεν είχε κείνον τον καιρό καπνό μυρουδάτο, γέμισε και τη λαγκάδα με νεραντζέες και ελέες και έφερε γύρα σην αγορά με κοστούμι και παπούτσια από δρεμάτι, με τζεράπια μπαμπακερά από μέσα, δεν είχε άλλος τέτοια κείνον τον καιρό, αλλά μετά ατύχησε κι αυτός ο μαύρος, σράφι του πήγανε όλα, του πήρανε τα χωράφια, βρήκε ύσερα και το κακό τον παππού σου, πέθανε μέσα σον καημό και σο μαράζι, αλλά εντάξει, ήταν καλά τότε τα πράματα, είχε ησυχία, τζάνι, είχε ασφάλεια, δεν σε πείραζε κανένας, ζέρανε τι θα τους λάχαινε άμα σε πειράζανε, εδώ... εδώ είχε έρθει κι ο αδρεφός μου ο Τάτος σην αρχή, δεν τον θυμάσαι, ήσουν μικρός εσύ τότε, αλλά έφυγε πίσω γιατί δεν του άρεσε, δεν μπόραγε, πολλοί φύγανε εκείνα τα χρόνια και ζανα γύρισαν πίσω, εμείς κάτσαμε σαν τα ζουλάπια

να δουλεύουμε τους ξένους για τη φτώχεια, φύγανε και πιο μετά μερικοί με όσα λέκια είχανε μάσει και φτιαθήκανε λίγο, κάμανε ένα σπίτι να έχουνε τολάχιστο, εμείς κι εδώ κι εκεί τελευταίοι του κόσμου, για, κάτσαμε σαν τα ζουλάπια και...».

Εδώ λοιπόν έχουμε μια σύντομη αφήγηση σε ασύνδετο σχήμα που αναφέρεται σε μια εποχή σκληρή μεν, που ωστόσο ενδύεται με μια διάθεση νοσταλγίας από τη μητέρα του ήρωα. Πέρα από τις σκηνές σταθερότητας και ηρεμίας που περιγράφονται με μια δόση συγκίνησης από την πλευρά της αφηγήτριας, και η ίδια η γλώσσα ενέχει στοιχεία που ορίζουν μια πλήρη αντίθεση με το λεξιλόγιο και το ύφος του κυρίως σώματος του κειμένου, δηλαδή τη συνειρμική αφήγηση του πρωταγωνιστή, δημιουργώντας έτσι μια κοιτίδα διαφοροποίησης από τον υπόλοιπο ασφυκτικό χαρακτήρα του κειμένου. Στη «Λάσπη», αυτό καθώς και άλλα παρόμοια κομμάτια, αν και λίγα και μικρά σε έκταση, λειτούργησαν ως βαλβίδες αποσυμπίεσης της έντασης και του παροξυσμού του πρωταγωνιστή, προσθέτοντας έτσι μια ακόμη πλούσια και ευεργετική διάσταση στον τρόπο που αξιοποιείται το πολύτιμο αυτό ιδίωμα στα κείμενά μου.

4. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι το χιμαριώτικο ιδίωμα χρησιμοποιείται κυρίως ανάμεσα στους Χιμαριώτες προκειμένου να ικανοποιηθούν οι επικοινωνιακές τους ανάγκες αλλά και να διατηρήσουν ενδεχομένως τη χιμαριώτικη ταυτότητά τους.

Η ίδια η χρήση του ιδιώματος στο λογοτεχνικό έργο του Χρήστου Αρμάντο Γκέζου, η οποία –σύμφωνα με τον ίδιο– μεταφέρει μια αντίληψη για τα πράγματα πιο απλοϊκή και νηφάλια σε συνδυασμό με ένα αίσθημα νοσταλγίας, δείχνει την αντίληψη για το ιδίωμα που μπορεί να έχει «εξιδανικευτεί» λόγω του τρόπου ζωής στη μεγαλούπολη, σ' ένα μέρος μακριά από τη γενέτειρα, σε μια προσπάθεια να διατηρηθούν οι δεσμοί με αυτήν, κάτι που ενδεχομένως ισχύει όχι μόνο για τους λογοτεχνικούς ήρωες αλλά και για τους Χιμαριώτες της διασποράς.

Βιβλιογραφία.

Αναγνωστόπουλος, Γ. 1923. Περί των παρ' Αριστοφάνει δημωδών γλωσσικών στοιχείων και περί του γλωσσικού ιδιώματος της Χειμάρρας. Αθηνά 35: 253 – 254.

Αναγνωστόπουλος, Γ. 1925. Περί του ρήματος εν τη Ηπειρώ λαλουμένη. Βραχεία επισκόπησις των ηπειρωτικών ιδιωμάτων. Αθηνά 36: 61-98.

Αρχάκης, Αρ. & Κονδύλη, Μ. 2011. Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας. Αθήνα: Νήσος.

Βαγιακάκος, Δ.1983. Γλωσσικά και λαογραφικά Χιμάρας Β. Ηπείρου και Μάνης. Στο Β' Συμπόσιο Γλωσσολογίας Βορειοελλαδικού Χώρου. Θεσσαλονίκη: Ι.Μ.Χ.Α., 9 – 26.

Βαγιακάκος, Δ.1988. Συμβολή εις την μελέτην του γλωσσικού ιδιώματος της Χιμάρας Βορείου Ηπείρου. Στο Πρακτικά Α' Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου «Βόρειος Ήπειρος – Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός» (Κόνιτσα 1987). Αθήνα: Ι.Μ.

Δρυινοπούλεως-Πωγωνιανής και Κονίτσης – Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βορειοηπειρωτικού Αγώνος, 303 – 337.

Grillo, H. (2015). *E folmja e Himarës*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Τιράνων.

Holmes, J. 2016. Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία. Αθήνα: Πατάκης.

Κυριαζής, Κ. Δ. 2007. Η σχέση του ελληνικού γλωσσικού ιδιώματος της Χιμάρας με τα άλλα νεοελληνικά ιδιώματα. Στο Πρακτικά της 27^{ης} Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη: Ι.Ν.Σ., 198 – 209.

Κυριαζής, Κ.Δ. & Σπύρου, Αρ. 2011. Τα ελληνικά γλωσσικά ιδιώματα της Αλβανίας. *Νεοελληνική Διαλεκτολογία* 6: 175 – 194.

Κυριαζής, Κ.Δ. 2012. Το ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα της Άρτας Αυλώνα. Στο Ζ. Gavriilidou, Α. Efthymiou, Ε. Thomadaki & Ρ. Kambakis – Vougiouklis (επιμ.), *Selected Papers of the 10th ICGL*. Komotini: Democritus University of Thrace, 890 – 898.

Kyriazis, K.D. 2012. Slavic Elements in the Greek Idioms of South Albania. *Pilologica Jassyensia* VII 1 (15): 151 – 166.

Μπόγκας, Ε. 1966. Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου (Βορείου, Κεντρικής και Νοτίου). Γλωσσάρια Β. Ηπείρου. Τόμος Β'. Ιωάννινα: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.

Σπύρου, Αρ. 2008. Το ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής Δελβίνου και Αγίων Σαράντα. Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.